

הדף היומי



עלון יומי ללומדי הדף היומי י"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת סנהדרין - דף עה

עיונים על הדף

בת כהן שהיא שומרת יבם שזינתה, מעשה יהודה ותמר.

מבואר בדיון המשנה שמן הנשרפים "בת כהן שזינתה". ביסוד דינה של בת כהן ובאלו אופנים חיובה בשריפה למדנו בסוגיא לעיל בדפים ג, ב - ג. נחלקו רבנן ור"ש האם בת כהן שדינה בשריפה קאי בין מן האירוסין ובין מן הנישואים או רק מן הנישואים דינה בשריפה ומן האירוסין דינה כבת ישראל שבסקילה. מבואר לאורך כל הסוגיא שאין נידון על בת כהן פנויה, שבדאי אין עונשה בשריפה וכל הנידון בחמורה שהחמירו בבית כהן יותר מישראלית וכלשון הש"ס רק באופן שיש לה זיקת בעל יש בה חיוב סקילה או שריפה. יש לברר מה דינה של שומרת יבם, שמצד אחד היא לא בדיוק פנויה שהרי יש לה זיקת יבום, מאידך אין בה איסור של עריות החמורות, שהרי היא עומדת רק באיסור יבמה לשוק, וא"כ צריך לברר ולהשכיל מה יהא דינה של בת כהן שהיא שומרת יבם שזינתה, האם דינה יהיה כפנויה שאין בה איסור מות, או שדינה בשריפה או משום מה בחנק.

ברשב"ם בב"ב (קלה, א) מצאנו לשון מעניין לגבי איסור יבמה לשוק, וכבר עמדו בכך גדולי האחרונים, וז"ל (ד"ה וקל באשת איש) בתמיה דאיכא איסור חנק הרי היא בחזקת איסור עד עתה ואל תתירנה מספק" וכו'. מלשון הרשב"ם מבואר שיבמה יש בה איסור חנק, אלו הם דבריו שנראים למעין. וא"כ בחשבון יעלה לנו אם היא בחנק כשאלו איש, הרי שבת כהן שתייה שומרת יבם שתחטא בזנות דינה יהיה בשריפה. והדבר הוא רחוק מן המציאות בבית ישראל שהרי הדבר הוא פשוט שיבמה לשוק עומדת רק באיסור "לא תהיה אשת המת החוצה".

ובדבר זה כבר ביאר בה"ח (אות ו) על אתר, שאינה אשת איש ואין בה חנק כי אם לאו שלא תהיה אשת המת החוצה, מ"מ מאחר שקודם למות בעלה היתה בחזקת אשת איש עדיין בחזקת אותו איסור עומדת וזהו "איסור חנק" לא חנק ממש אלא איסור חנק שהיה בה לא נסתלק ממנה עד שנפטרה מזיקת יבמה. למדנו מדברי ה"ח למרות שהיא באיסור לאו, יש מושג של חומרת האיסור שהוא "איסור חנק" למרות שאף באופן שתעבור בעדים והתראה לא יהיה בה מיתה.

עכ"פ יסוד הנידון לגבי בת כהן שזינתה בעודה שומרת יבם לכאורה הם פסוקים מפורשים בתורה לכה"פ לכמה מן הראשונים. וכך, במעשה יהודה ותמר אמרה תורה "ויהי כמשלש חדשים יגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוהו ותשרף הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה" (בראשית לח, כד-כה)

ביאר רש"י עה"ת (שם) "אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה בשריפה". (ביאר השפתי חכמים שאין הכוונה שהיתה ממש בתו של שם, שלפי החשבון שם נפטר הרבה שנים קודם, אלא הכוונה ממשפחתו של שם).

שואל השפתי חכמים, מדוע הייתה חייבת שריפה הרי לא היתה נשואה ולא ארוסה ובת כהן חיובה בשריפה רק כאשר היא ארוסה או נשואה ומחמת שהיא זקוקה ליבם הרי היא באיסור לאו בלבד. וביאר בשפת"ח דינה היה בשריפה כדי לאיים על הבריות שלא יפרצו הדור ויקלקלו וכיון שדנו אותה במיתה דנו אותה בשריפה משום שבשאר מקומות בת כהן דינה בשריפה.

עולה מתוך דבריו של השפתי חכמים, שאמת הדבר שמעיקר הדיון בכלל לא היו צריכים לדון אותה בשריפה, רק מחמת גדר דנו אותו במיתה. ובכזו מיתה ע"ז אמר רש"י כיון שהיתה ממשפחת הכהונה כבר דנו כמעשה בת כהן.

והביא השפתי חכמים חידוש גדול בשם המהרש"ל, שאל המהרש"ל מדוע היא בשריפה הרי היא פנויה וביאר שהייתה שומרת יבם. מבואר בדבריו שהסיבה שהיא בשריפה רק משום שהיא שומרת יבם. וכמבואר לעיל זה דבר מחודש.

והרבה בראשונים דנו בעניינה של תמר, ומדוע סבר יהודה לחייבה בשריפה לצד שזינתה. הרמב"ן ביאר ב' ביאורים, וכך, הביא את דברי רש"י ותמה "ואני לא ידעתי הדין הזה, שבת כהן אינה חייבת שריפה אלא בזנות עם זיקת הבעל, ארוסה או נשואה, כמו שמפורש בגמרא בסנהדרין (ג, ב), אבל בת כהן שומרת יבם שזינתה אינה במיתה כלל. ובין בת ישראל ובין בת כהן אינה אלא בלאו גרידא. ואם תאמר שהיה היבום נוהג בבני נח, והיא להם בכלל אשת איש, ואזרחיה שלהם זו היא מיתתם (נח, ב), והלא הם אומרים (ב"ר פה ה) שיהודה התחיל במצות יבום תחלה, וכן בגמרא סנהדרין (מ, ב) מוכיח שאין יבמה בבני נח חייבת כלל.

מבאר הרמב"ן "ונראה לי שהיה יהודה קצין שוטר ומושל בארץ, והכלה אשר תזנה עליו איננה דגונת כמשפט שאר האנשים, אך כמבזה את המלכות, ועל כן כתוב ויאמר יהודה הוציאוהו ותשרף, כי באו לפניו לעשות בה ככל אשר יצוה, והוא חייב אותה מיתה למעלת המלכות, ושפט אותה כמחללת את אביה לכבוד כהונתו, לא שיהיה דין הדיוטות כן".

עור ביאר, "יתכן שהיה משפטם כנהוג היום במקצת ארצות ספרד שהאשה אשר תזנה תחת אישה מוסרין אותה לבעלה והוא דן אותה למיתה או לחיים כרצונו, והנה היתה מיועדת לשלה בנו והיא להם כאשת איש בנימוסיהם".

ולפי ב' ביאוריו של הרמב"ן אין הנידון קשור בכלל לבת כהן שזינתה, ואין קשר בכלל לנושא של שומרת יבם, או שהיה משפטם כך אצל הכל, או שהיה יהודה מלך. ברשב"ם כן ביאר לפי הפשוט שהיה כאן נושא של יבום, וביאר שבזמנם כך היה נהוג שאם היבמה זינתה דינה היה במיתה.

בבעל הטורים האריך מאוד בנושא, ובין הדברים הביא את ביאורו של רבינו יהודה החסיד שפירש שלא דנה אותה יהודה לשריפה, אלא ששרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה, וכאשר ידע יהודה שהיה ממנו ולא היתה זונה לא עשו לה שום דבר.

באור החיים ביאר, בביאור הטעם של שריפה משום דבית דין של שם גזרו על זנות עם האומות, כאומרים בע"ז (דף לו, ב), ומשמע אפילו אין שם איסור ערוה לא האסורה לבני נח ולא האסורה לישראל, אף על פי כן גזרו עליה. ואולי כי מסורת היתה בידם לגזור גזירות ולהרוג העובר על הגזירה.

מעתה הוקשה לאור החיים, ומה בכך שנמצא שיהודה התייחד עמה, אם גזרו על הזנות. אלא כמבואר שלאחר שידע יהודה שעמו נעשה הדבר נפטרה מעונשה כי הגזירה היתה על זנות גוי דוקא, ואין בה גם כן איסור ערוה כי כלתו מותרת לבן נח ולפי דבריהם (סוטה י, ב) שאמרו "ולא יסוף לדעתה" שלא פסק ממנה עוד, הרי זה מגיד כי האב היה מיבם לכלתו.

(ועי' עוד בנושא ברא"ם שביאר בארוכה את שיטת רש"י אף לאור דברי הרמב"ן שלא אמר רש"י שהיתה בת כהן ולכן דנו אותה בשריפה, אלא דנו אותה למיתה מחמת הסיבות שאמר הרמב"ן לכבוד המלך וכד' או מחמת דור וסייג וכו', סוג המיתה נקבע לשריפה כי הייתה בת כהן. ועי' עוד בחיזקוני, בדעת זקנים ובבעלי התוס'.)



סיכום הדף



נושא: עריות שבשריפה. מה נכלל באשה ובתה.

חייבי מיתה בשריפה, א. הבא על אשה ובתה. **ב.** בת כהן שזינתה. **הנכללים ב"אשה ובתה", א.** בתו מאנוסתו. **ב.** בת בתו מאנוסתו. **ג.** בת בנו מאנוסתו. **ד.** בת אשתו (שנולדה מאדם אחר). **ה.** בת בתה. **ו.** בת בנה. **ז.** חמותו. **ח.** אמו חמותו. **ט.** אם חמיו.

בתחילת המשנה שנזכר "אשה ובתה", **הכוונה** שבשניהם הוא אסור שהרי לא נזכר "אשה שנשא בתה", וב' נשים אלו הם "חמותו ואם חמותו", **ומבואר מלשון** המשנה ש' נשים אלו נכתבו בפסוק ובכללם אתה מוצא עוד נשים האסורות שנזכרו בהמשך דברי המשנה, **כשיטת אב"י** שלמד במחלוקת רבי ישמעאל ור"ע שנחלקו במשמעות הדרשה "ואיש אשר יקח את אשה ובת אמה זמה הוא באש ישרפו **אמו ואתה", לדעת ר"ע** "אתה" מתפרש על ב' נשים שחויבם בשריפה, **ולכן** חייבים להעמיד בחמותו ואם חמותו, שהרי אם באשתו וחמותו, באשתו הוא מותר. **ולדעת רבי ישמעאל** "אתה" הכוונה לאחת חמותו ממילא האיסור של "אם חמותו" נלמד מדרשה. **והמשנה כדעת ר"ע** שחמותו ואם חמותו כתובים במפורש בפסוק.

לדעת רבא נחלקו בדיון, **לשיטת רבי ישמעאל** יש חיוב שריפה אפילו שרק אחת מהן נמצאת, היינו אף אם אשתו מתה יש חיוב שריפה על חמותו. **לדעת ר"ע** רק כאשר אשתו וחמותו בחיים יש חיוב שריפה. **עולה שבין לר"ע ובין לרבי ישמעאל** לא מבואר בפסוק "אם חמותו", **ביאר רבא** שצ"ל בתחילת המשנה "הבא על אשה שנשא בתה". **לאב"י, נכתב בסיפא** חמותו ואם חמותו אגב שנכתב אם חמיו הנלמד מדרשה. **לרבא**, נכתב חמותו, מחמת אם חמיו ואם חמותו.

המקור לחיוב שריפה, במקור העונש כתוב "אשה ובת אמה זמה", **ונלמד** גז"ש "זמה" מהאזהרה שנאמר "ערות אשה ובתה לא תלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה הוא". **ומה"ש הנזכרת לומדים אף שזכרים כנקבות**, היינו שיש חיוב שריפה בקרובותיו (מאנוסתו) כדרך שיש בקרובות אשתו, **ונדרש ע"י עוד גז"ש** "הנה" כפי שביאר רבא בשם רב איצק בר אבודימי. **ועוד** נלמד מגז"ש "וימה", **שדורות שלמעלה כדורות שלמטה**, **לדעת אב"י**, כשם שיש איסור בבית בנה של אשתו, שהיא דור שלישי לאשתו, כך יש איסור באם חמותו שהיא דור שלישי לאשתו. **ולמדו ריבוי על אזהרה וריבוי על עונש**. **לדעת רב אשי**, למדו מהגזירה שוה, שאם חמותו שהיא דורקה באיסור, אסורה ויש בה שריפה כמו בדור למטה היינו חמותו.

אם חמותו אסורה כמבואר, **לא אסור אף אם אמו** (מדברנא היא אסורה), **ביאר אב"י** שנאמר "אמר היא" שאין חיוב על אם אמו. **לדעת רבא**, אין ללמוד איסור מהתורה לאם אמו, בין למ"ד שדרכו בלימוד גז"ש בדרך "דון מינה ומינה" כלומר לומדים את כל הפרטים מהמלמד לנלמד. ובין למ"ד שדרכו בלימוד גז"ש "דון מינה ואוקי באתרא" כלומר לאחר שלומדים את עיקר הדין בגזירה שוה כל דבר חוזר למקומו לדון בו כעניינו, וכך, **למ"ד דון מינה ומינה** היה מקום ללמוד שצריך שיש חיוב באם חמותו, כך יהיה באם אמו. **ובנוסף** כשם שאם חמותו בשריפה כך אם אמו בשריפה. **מעתה יש לדחות, למ"ד שריפה חמורה מסקילה**, הסיבה שאם חמותו בשריפה כיון שחמותו בשריפה, אבל אמו בסקילה אין לחייב אם אמו בשריפה. **ועוד**, לא יתכן שאמו בסקילה ורחוקה ממנה "אם אמו" תהיה בשריפה. **ועוד** כשם שלא חילקו בין חמותו לאם חמותו, לא יחלקו בין אמו לאם אמו. **ולמ"ד שסקילה חמורה**, יהיה קשה שאין לחלק בין אמו לאם אמו בסוג המיתה.

למ"ד דון מינה ואוקי באתרא, היה צד לאסור אם אמו כדרך שאסרו אם חמותו, ואוקי באתרא לגבי עונשים שבאם חמותו בשריפה, ובאם אמו בסקילה. **יש לפרור למ"ד שריפה חמורה**, החמירו באם חמותו מחמת שחמותו בשריפה, אולם אמו בסקילה אין להחמיר באם אמו. **ועוד**, אין לחלק בין אמו לאם אמו, כשם שלא חילקו בין חמותו לאם חמותו. **ולמ"ד סקילה חמורה**, נשאת הקושיא האחרונה שלא לחלק בין סוגי המיתות.